

COVID a odpowiedzialność Skarbu Państwa przy wykonywaniu władzy publicznej ustalana w postępowaniach arbitrażowych.

*Jarosław Pączek

Pojęcia kluczowe: Arbitraż, Dwustronne Umowy o Wzajemnym Popieraniu i Ochronie Inwestycji (*Bilateral Investment Treaties, BITs*), klauzula najwyższego uprzywilejowania, odpowiedzialność władzy publicznej za bezprawne działania.

W kontekście pandemii COVID-19 w mediach zwraca uwagę dyskusja nt. potencjalnej odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkody poniesione przez przedsiębiorców działających na terytorium Polski, w związku z możliwym wprowadzeniem przez Radę Ministrów, przewidzianego konstytucją, jednego ze stanów nadzwyczajnych. Politycy wyrażający swoje obawy najczęściej nie precyzując, o jaką grupę przedsiębiorców chodzi i nie odnoszą się do podstawy prawnej takiej ewentualnej odpowiedzialności. Należy przypuszczać, iż swoje poglądy formułują oni na podstawie art. 417 i nast. k.c. oraz art. 77 ust. 1 w zw. z art. 228 ust. 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej¹. Zgodnie z art. 77 ust. 1 Konstytucji: „Każdy ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaka została mu wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej”. Zgodnie natomiast z art. 417¹. § 1. k.c. „Jeżeli szkoda została wyrządzona przez wydanie aktu normatywnego, jej naprawienia można żądać po stwierdzeniu we właściwym postępowaniu niezgodności tego aktu z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą”.

Niezależnie od bezwzględnie obowiązujących polskich przepisów ogólnych, regulujących kwestię odpowiedzialności odszkodowawczej władzy publicznej, warto pamiętać o szczególnych obowiązkach państwa jako strony Umów Dwustronnych o Wzajemnym Popieraniu i Ochronie Inwestycji (*Umowy Dwustronne, Bilateral Investment Treaties, BITs*). Przyjmuje się, iż zgodnie z tymi umowami państwo odpowiedzialne jest za działania sądów, w szczególności za ich opieszałość w udzielaniu ochrony podmiotom zagranicznym na danym terytorium. Odpowiedzialność tę wywodzi się, bądź bezpośrednio z treści umowy dwustronnej, bądź z ogólnych zasad rządzących umową, mieszczących się w pojęciu sprawiedliwego traktowania inwestorów zagranicznych na danym terytorium opartego

---

* Autor - dr nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne, adwokat w warszawskiej Izbie Adwokackiej, członek rzeczywisty Królewskiego Instytutu Arbitrów w Londynie.

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku, Dz. U. Nr 78, poz. 483.

na zasadzie słuszości (*fair and equitable treatment provision*)². W tym kontekście należy przeanalizować orzeczenia sądów arbitrażowych dotyczące roszczeń wynikających z umów dwustronnych, które rzucają dodatkowe światło na kwestię potencjalnych roszczeń w stosunku do Skarbu Państwa po stronie podmiotów zagranicznych prowadzących działalność na terytorium Polski.

Międzynarodowy system rozstrzygania sporów inwestycyjnych wykracza poza ramy uregulowań krajowych, obowiązujących w poszczególnych państwach. Umowy dwustronne zazwyczaj zawierają klauzulę najwyższego uprzywilejowania (*Most Favoured Nation provision*), która zapewnia podmiotom obcym na danym terytorium równe traktowanie, według takich samych zasad jak te obowiązujące dla podmiotów krajowych³. Jak zostało to zasygnalizowane na wstępie, niektóre umowy dwustronne zawierają postanowienia, dające podmiotom objętym ich zakresem podstawę do wysuwania roszczeń związanych z działaniem bądź zaniechaniem lokalnych sądów. Roszczenia takie, wysuwane w trybie arbitrażu na terenie niektórych państw przez podmioty zagraniczne, prowadzą do wydawania tzw. „wyroków nad orzeczeniami sądowymi” (*judgment awards*) w odróżnieniu od tzw. „wyroków nad orzeczeniami arbitrażowymi” (*award judgments*), wydawanych przez sądy państw, w których żąda się uznania bądź wykonania orzeczeń arbitrażowych. Wyroki nad orzeczeniami sądowymi wydawane są w sytuacji, kiedy strona postępowania sądowego na terytorium danego państwa, której działalność poddana jest działaniu umowy dwustronnej w braku uzyskania ochrony sądowej wszczyna postępowanie arbitrażowe w celu uzyskania takiej ochrony. Najczęściej zarzut stawiany przez taką stronę dotyczy opóźnień w wydaniu przez lokalny sąd stosownego orzeczenia bądź innych naruszeń proceduralnych, mających wpływ na przebieg postępowania. Podstawą prawną takiego zarzutu jest wyinterpretowany z umów dwustronnych obowiązek danego państwa nadzoru nad działalnością jego sądów. Jeżeli taka interpretacja jest uzasadniona treścią stosownych umów, to postępowanie przed sądem arbitrażowym powinno dotyczyć kwestii naruszeń standardów działania wymiaru sprawiedliwości na

---

² Patrz United Nations Conference on Trade and Development, *Bilateral Investment Treaties 1995-2006, Trends in Investments Rulemaking*, UN New York and Geneva, 2007, s. 31 i nast. Art. 5 Umowy Dwustronnej pomiędzy Stanami Zjednoczonymi i Urugwajem: (...) “Each Party shall accord to covered investments treatment in accordance with customary international law, including fair and equitable treatment and full protection and security (...). 2. The obligation in paragraph 1 to provide: (a) “fair and equitable treatment” includes **the obligation not to deny justice in criminal, civil, or administrative adjudicatory proceedings** in accordance with the principle of due process embodied in the principal legal systems of the world (...), publ. https://unctad.org/en/Docs/iteiia20065_en.pdf.

³ P. Wanasz, Klauzule największego uprzywilejowania w najnowszym ujęciu doktrynalnym i orzecznictwie antymonopolowym, *Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny* 2014, nr 6(3).

danym terytorium, a nie roszczeń materialnoprawnych inwestora. Zdarza się jednak, iż treść danej umowy dwustronnej upoważnia sąd arbitrażowy do orzeczenia *in meritis*. Sytuacja taka miała miejsce między innymi w sprawach *Chevron, Texaco Petroleum (TexPet) przeciwko Ekwadorowi*, a także *White Industries przeciwko Indiom*, w których sądy arbitrażowe dokonały rozstrzygnięcia sporu, który pierwotnie toczył się przed sądami państwowymi.

Sprawa *Chevron-TexPet* dotyczyła wykonywania umów związanych z poszukiwaniem i produkcją ropy naftowej na terytorium Ekwadoru, w rejonie Amazonki. Po powstaniu sporu co do należnej konsorcjum *Chevron-Texaco Petroleum* kwoty uzyskanej ze sprzedaży ropy naftowej konsorcjum skierowało sprawę na drogę sądową i zażądało od Ekwadoru zapłaty 550 milionów dolarów amerykańskich. Ekwador wysuwał roszczenia wzajemne związane z niewywiązaniem się przez *Chevron* z zobowiązań dotyczących ochrony środowiska. W związku z opóźnieniem postępowania sądowego *Chevron-TexPet* wszczęło postępowanie arbitrażowe powołując się na postanowienia Umowy Dwustronnej zawartej pomiędzy Ekwadorem i Stanami Zjednoczonymi, zgodnie z którą strony zobowiązane były zapewnić sobie skuteczne dochodzenie roszczeń objętych zakresem tejże umowy⁴. Stosowny pozew został złożony przed sądem arbitrażowym w Hadze, na podstawie regulaminu UNCITRAL⁵. Sąd arbitrażowy ustalił, iż nastąpiło naruszenie Umowy i w związku z tym uznał powództwo *Chevron* do wysokości 96 milionów dolarów amerykańskich⁶. Orzeczenie to zostało uznane na terytorium Stanów Zjednoczonych oraz Holandii.

Druga sprawa, *White Industries przeciwko Indiom (Coal India)*, została rozstrzygnięta na podstawie regulaminu UNCITRAL w związku z postępowaniem o stwierdzenie wykonalności innego jeszcze orzeczenia arbitrażowego wydanego przez trybunał ICC z siedzibą w Paryżu pomiędzy tymi samymi stronami. Wyrok trybunału ICC rozstrzygnął spór pomiędzy *White* and *Coal India*, który powstał w związku z wykonywaniem umów zawartych pomiędzy tymi podmiotami, dotyczących dostawy urządzeń i usług przez *White* na rzecz *Coal India*, dla celów poszukiwania i produkcji

---

⁴ Art. (II)7: „, [e]ach Party shall provide effective means of asserting claims and enforcing rights with respect to investment, investment agreements, and investment authorizations.” Identyczne uregulowanie znajduje się np. w art. (II)7 Traktatu o stosunkach handlowych i gospodarczych między Rzeczypospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki z dnia 21 marca 1990 roku, Dz.U.1994.97.467.

⁵ Modelowy Regulamin postępowania arbitrażowego sporządzony w ramach UNCITRAL, przyjęty uchwałą Zgromadzenia Ogólnego ONZ Nr 31/98 w dniu 15 grudnia 1976 roku, zmieniony uchwałą Nr 65/22 z dnia 6 grudnia 2010 roku oraz uchwałą Nr 68/109 z dnia 16 grudnia 2013 roku.

⁶ Wyrok publikowany na <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/italaw9934.pdf>

węgla w regionie Piparwar. Toczące się następnie, równoległe postępowania w Indiach, jedno o chylenie orzeczenia ICC wszczęte przez *Coal India*, drugie o stwierdzenie wykonalności orzeczenia ICC wszczęte przez *White Industries*, nie zostały zakończone prawomocnym orzeczeniem sądu. Przewlekłość obydwu postępowań wstrzymała w efekcie wykonanie orzeczenia trybunału ICC na prawie 10 lat. W związku z tym *White* wszczęła kolejną sprawę na podstawie BIT, zawartej pomiędzy Australią i Indiami (*White* była spółką australijską). *White*, powołując się na postanowienia BIT, zażądała od *Coal India*, w trybie postępowania arbitrażowego prowadzonego zgodnie z regulaminem UNCITRAL, odszkodowania w związku z opieszałością sądu hinduskiego w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności. Tym razem trybunał arbitrażowy w Singapurze, inaczej niż uczynił to trybunał w cytowanej powyżej sprawie *Chevron*, podjął się, nie tylko stwierdzenia naruszeń BIT, ale również analizy ustaleń sądu hinduskiego, dotyczących podstaw odmowy stwierdzenia wykonalności, na które powoływała się *Coal India* i, inaczej niż sąd hinduski, doszedł do wniosku, iż orzeczenie trybunału ICC nie wypełniło znamion żadnej z przyczyn opisanych w art. V konwencji nowojorskiej o uznaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych z 1958 roku⁷. W ten sposób trybunał arbitrażowy postawił się niejako w pozycji sądu państwowego (*competent authority*), do którego odnosi się konwencja. Orzeczenie to jest w doktrynie krytykowane⁸.

Jak już wspomniano, według przepisów polskich, władza publiczna ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu tej władzy (art. 417 § 1 k.c.), w tym za szkodę, która powstała w związku z wydaniem aktu normatywnego, prawomocnego orzeczenia albo ostatecznej decyzji. Jest to przepis o charakterze *ius cogens*, którego działania strony nie mogą uchylić umownie. Za nieważne należałoby również uznać postanowienie traktatu międzynarodowego, które byłoby sprzeczne z tym przepisem. W świetle przepisów umów dwustronnych państwo jest również odpowiedzialne za zgodną ze standardami międzynarodowymi działalność wymiaru sprawiedliwości. Normy zawarte w polskim prawie, dotyczące odpowiedzialności władzy publicznej mają takie samo zastosowanie do wszelkich podmiotów działających na terytorium Polski bez względu na to czy ich działalność objęta jest traktatem międzynarodowym czy nie.

---

⁷ Dz. U. z 1961 roku, Nr 9 poz. 41.

⁸ Wyrok publikowany na <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/ita0906.pdf>, patrz także O. Toth, *The New York Convention and Investment Arbitration [w:] 60 years of the New York Convention, Key Issues and Future Challenges*, WoltersKluwer 2019, ed. K. F. Gomez, A. M. Lopez-Rodriguez, s. 409 i nast.

W kontekście przedstawionych powyżej dwu orzeczeń arbitrażowych wydaje się, iż w okolicznościach zaistniałej pandemii COVID-19 trudno wywieść z przepisów polskich podstawę dla roszczeń odszkodowawczych podmiotów gospodarczych, które w związku z ograniczeniami wprowadzonymi przez rząd poniosły wymierne szkody. Jeżeli jednak takie roszczenia będą dochodzone w polskich sądach, należy pamiętać o potencjalnych konsekwencjach płynących z umów dwustronnych dla państwa, a więc o dodatkowej odpowiedzialności za sprawne rozstrzygnięcie potencjalnych sporów. Umowy dwustronne przyznają bowiem stronom dodatkowe korzyści procesowe w postaci możliwości kwestionowania bezczynności sądów, a nawet w niektórych przypadkach merytorycznej zawartości ich orzeczeń. Nieprzystąpienie przez Polskę do konwencji waszyngtońskiej pozostawia Polsce „w rękawie” - w przypadku postępowań arbitrażowych - asa w postaci klauzuli ochrony porządku prawnego, zawartej w art. V(2) konwencji nowojorskiej, jednakże wobec brzmienia art. 417¹ § 1 k.c. oraz zawartych w umowach dwustronnych klauzul najwyższego uprzywilejowania, as ten może okazać się niewystarczającym orężem w sądowej potyczce z inwestorem zagranicznym.

Wśród źródeł prawa arbitrażowego o charakterze międzynarodowym, regulujących system rozstrzygnięcia sporów pomiędzy inwestorami i państwami przyjmującymi inwestycję (*Investor-State Dispute Settlement, ISDS*), obok umów dwustronnych należy również wymienić konwencję waszyngtońską o rozwiązywaniu sporów dotyczących inwestycji między państwami a osobami o obcej przynależności państwowej⁹. Zarówno konwencja waszyngtońska jak i umowy dwustronne regulują szczególną formę międzynarodowego postępowania arbitrażowego, jakim jest postępowanie, w którym uczestniczy państwo, będące suwerennym podmiotem prawa międzynarodowego.

Polska jak dotąd nie jest sygnatariuszem konwencji waszyngtońskiej. Kwestia ta była przedmiotem analizy w doktrynie polskiej¹⁰. W doktrynie międzynarodowej przeważa pogląd przychylny arbitrażowi inwestycyjnemu, uregulowanemu

---

⁹ Konwencja weszła w życie dnia 14 października 1966 roku po ratyfikowaniu jej przez 20 państw. Treść publikowana jest na stronach internetowych Banku Światowego www.worldbank.org/icsid.

¹⁰ Patrz np. E. Gruszevska, Międzynarodowe Centrum Rozstrzygnięcia Sporów Inwestycyjnych, Analiza Prawnomiędzynarodowa z perspektywy Polski, Praca Doktorska, Białystok 2014. Autorka przytacza w podsumowaniu pracy przyczyny, dla których Polska powinna do konwencji przystąpić. Patrz w szczególności Załącznik Nr 2. Odmiennie zdanie zostało przedstawione przez Ł. Kułagę, [w:] Arbitraż w prawie międzynarodowym, (red. C. Mik) C.H. Beck , Warszawa 2014., s. 209 i nast. Autor kwestionuje bezstronność arbitrów w arbitrażu inwestycyjnym i podnosi oderwanie orzeczeń arbitrażowych wydanych w trybie Konwencji od sytuacji ekonomicznej państw, których orzeczenia dotyczą. Kwestionowana jest również spójność orzecznictwa powstałego w toku postępowań administrowanych przez ICSID.

konwencją. Podkreśla się unifikujący charakter konwencji waszyngtońskiej na tle rozproszonych i niespójnych przepisów umów dwustronnych oraz ustawodawstw krajowych uwzględniających w większym stopniu interesy państwa, jako strony sporu¹¹.

Konwencja waszyngtońska stanowi odrębną od systemów krajowych regulację arbitrażu inwestycyjnego. Stosowne postępowanie przebiega bądź według reguł zawartych w tej konwencji i dokumentów dodatkowych Centrum ds. Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych (ICSID) - sądu arbitrażowego powołanego do życia przez konwencję (art. 4), bądź według zasad określonych w Regulaminie Arbitrażowym UNICTRAL, bądź według innych jeszcze zasad wybranych przez strony (art. 33).

Funkcja Centrum jest podobna do funkcji Sądu Arbitrażowego przy Międzynarodowej Izbie Handlowej w Paryżu czy Londynie.

Charakterystyczną cechą reżimu prawnego konwencji waszyngtońskiej jest to, że postępowanie wszczęte na jej podstawie może, jeżeli strony tak postanowią, toczyć się w oderwaniu od prawa materialnego i procesowego stron uczestniczących w tym postępowaniu. Co do zasady jednak, zgodnie z artykułem 42 *in fine* konwencji, w braku odmiennego postanowienia stron, do postępowania stosuje się prawo państwa, które jest stroną postępowania oraz reguły międzynarodowe, które mogą mieć zastosowanie. Składy orzekające, utworzone zgodnie z konwencją, mają wyłączne prawo do orzekania o swojej jurysdykcji, a wyrok w tej kwestii, tak jak inne orzeczenia wydawane w toku postępowania, podlegają zaskarżeniu do tzw. komitetu kasacyjnego (*annulment committee*), a nie do sądu¹².

Zgodnie z konwencją jej sygnatariusze rezygnują z prawa do powoływania się na zasadę ochrony porządku prawnego (*public policy*) jako podstawę żądania odmowy stwierdzenia wykonalności orzeczeń zapadłych w toku postępowania wszczętego według przepisów konwencji. Przyjmuje się, iż postanowienia konwencji waszyngtońskiej powinny być interpretowane inaczej, niż postanowienia umów dwustronnych, w których państwa strony, przy wykonywaniu umów, zrzekają się nie tylko prawa do powoływania się na przepisy konwencyjne, ale również prawa do powoływania się na przepisy wewnętrzne danego porządku prawnego¹³. Jak już

---

¹¹ Patrz szerzej L. Burger, *The quest for the most favourable arbitration law* [w:] *The Challenges and the Future of Commercial and Investment Arbitration*, Liber Amicorum Professor Jerzy Rajski (red. B. Gessel-Kalinowska), Lewiatan Court of Arbitration, Warszawa 2015, s. 432 i nast.

¹² E. Gruszewska, *Międzynarodowe Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych...*, s. 156 i nast.

¹³ Patrz np. I. Szasz, *Treaty Arbitration for the Protection of Foreign Investments*, *Międzynarodowy i Krajowy Arbitraż Handlowy u Progu XXI wieku*. Księga Pamiątkowa dedykowana doktorowi habilitowanemu Tadeuszowi

wspomniano, Polska nie jest stroną konwencji i w związku z tym do wykonywania wyroków arbitrażowych wydanych w sporach inwestycyjnych, wynikających z przepisów umów dwustronnych, a rozpoznanych zgodnie z regulaminem ICSID, w Polsce znajdują zastosowanie przepisy konwencji nowojorskiej¹⁴. Inaczej niż w przypadku konwencji międzynarodowych, umowy dwustronne wywołują skutki prawne tylko pomiędzy państwami-sygnatariuszami takich umów i podmiotami, które pochodzą z umawiających się państw, mającymi tam miejsce zamieszkania bądź siedzibę. Znaczenie umów dwustronnych jest duże, aczkolwiek w doktrynie polskiej i międzynarodowej prowadzona jest ożywiona dyskusja nt. miejsca tych umów w systemie źródeł prawa¹⁵. Temperatura tej dyskusji wzrosła zwłaszcza po wydaniu przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) przełomowego wyroku z dnia 6 marca 2018 w sprawie C-284/16, *Achmea* przeciwko Republice Słowacji, w którym został zawarty pogląd o niezgodności Umów Dwustronnych, zawartych pomiędzy państwami-członkami Unii Europejskiej z prawem UE, w szczególności niezgodności klauzuli arbitrażowej zawartej w tych umowach z art. 267 i 344 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE)¹⁶.

Trybunał w swoim wyroku, powołując się na zasadę autonomii prawa UE oraz jednolitości orzekania w ramach Unii, stwierdził, iż trybunały arbitrażowe nie są sądami państw członkowskich w rozumieniu art. 267 TFUE, a więc nie mają prawa do zadawania pytań prejudycjalnych¹⁷.

Szurskiemu. C.H.Beck, 2008, s. 213 i nast. Inaczej J. Van den Berg, Recent Enforcement Problems under the New York and ICSID Conventions, 5 Arb. Int'L. nr 2, 1989, s. 4 oraz s. 12 i nast. W swoim opracowaniu J. Van den Berg poddaje krytykę praktykę uchylania się przez państwa od egzekucji wyroków analizując dwa pojęcia tj.: (i) immunitetu państwa od wykonywania wyroków (immunity from enforcement) oraz (ii) immunitetu państwa od egzekucji (immunity from execution). Według autora akceptacja poddania się wykonaniu wyroków w arbitrażu inwestycyjnym oznaczać powinna akceptację faktycznej egzekucji z aktywów należących do państwa. J. Van den Berg dalej twierdzi, iż jedynym sposobem uniknięcia zobowiązania zawartego w art. 55 Konwencji jest zamieszczenie w stosownym kontrakcie klauzuli, w której strony zrzekną się prawa wynikającego z tego przepisu.

¹⁴ Szerzej na ten temat patrz E. Gruszewska, Międzynarodowe Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych...s. 186 i nast.

¹⁵ Ł. Kułaga, Arbitraż w prawie międzynarodowym, (red. C. Mik) C.H. Beck, Warszawa 2014, s. 206 i nast., porównaj J. Szpara, Should the BITs be abolished altogether, wykład wygłoszony w trakcie warszawskich międzynarodowych dni arbitrażu w 2018 roku.

¹⁶ M. De Boeck, Arbitral Preliminary References: The New York Convention Regime as Adequate Mechanism for Compliance under Article 267 TFEU? [w:] 60 Years of the New York Convention, Key Issues and Future Challenges, Wolters Kluwer 2019, (red. K. Gomez, A. M. Lopez-Rodriguez), s. 245 i nast.

¹⁷ Umowy BIT z Łotwą, Danią, Estonią, Rumunią i Republiką Czeską zostały rozwiązane za porozumieniem stron. Polska wypowiedziała jednostronnie umowy BIT z następującymi krajami: Austrią (16.10.2019 r.), Belgią i Luksemburgiem (02.08.2021 r.), Bułgarią (09.03.2025 r.), Chorwacją (18.10.2019), Cyprzem (17.1.2019 r.), Finlandią (16.10.2019 r.), Francją (19.07.2019 r.), Grecją (07.11.2019 r.), Hiszpanią (16.10.2019r.), Holandią (02.02.2019 r.), Litwą (6.08.2023 r.), Niemcami (18.10.2019 r.), Portugalią (03.08.2019 r.), Słowenią (31.03.2020 r.), Szwecją (16.10.2019 r.), Węgrami (16.06.2020 r.), Zjednoczonym Królestwem Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (22.11.2019 r.). Umowa z Włochami została wypowiedziana przez Włochy ze skutkiem w 2013 r. (klauzula przedłużonego obowiązywania umowy wygasła w 2018 r.). Źródło: <https://traktaty.msz.gov.pl/> (dostęp: 27.09.2019). Patrz także Declaration of the representatives of the governments of the member states of 15 January

Niezależnie od konsekwencji powołanego powyżej wyroku w sprawie *Achmea* w postaci obowiązku rozwiązania BIT-ów przez państwa członków Unii Europejskiej pomiędzy sobą, rola umów dwustronnych zawartych pomiędzy państwami spoza Unii jest nadal doniosła. Ochrona udzielona podmiotom zagranicznym na mocy umów dwustronnych została ustanowiona na poziomie prawa publicznego międzynarodowego. Polska zawarła w sumie 64 umowy, z których tylko część pozostaje w mocy¹⁸.

2019 on the legal consequences of the judgment of the court of justice in *Achmea* and on investment protection in the European Union, publikowane na stronach internetowych Ministerstwa Sprawiedliwości.

¹⁸ Wykaz umów znajduje się na stronie internetowej UNCTAD.